

СТИРАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ. ЯК РОСІЯНИ ЗНИЩУЮТЬ КУЛЬТУРУ В ОКУПАЦІЇ?

Автор: Катерина Вовк

10 Червня 2024

Оригінал статті [за посиланням](#)

СВІДОМІ

Вивезені колекції музеїв, затоплений музей, так звана реконструкція культурних пам'яток — це все російські методи знищення української та кримськотатарської ідентичності. Росіяни намагаються стерати культуру та спадщину на тимчасово окупованих територіях, щоб просувати власні пропагандистські наративи.

Про те, як росіяни знищують культурні пам'ятки в Криму, розкрадають музей у Херсоні та затоплюють музей в Олешках на Херсонщині — у матеріалі.

Прослухати матеріал:

Стирання культурної ідентичності. Як росіяни знищують культуру в окупації?
Свідомі
Jun 10 · Свідомі тексти
15 16:53

Культурні пам'ятки Криму

За даними [Кримського Інституту Стратегічних Досліджень](#), на території тимчасово окупованого Криму є 5342 пам'ятки місцевого та національного значення. Зокрема, станом на 2014 рік кількість культурних цінностей, які зберігалися саме в музейних установах, становило близько двох мільйонів предметів. Проте справжня цифра може бути ще більша.

За час тимчасової окупації півострова з 2014 року Росія внесла у свої державні реєстри понад 150 тисяч матеріальних цінностей культури, [повідомила](#) проєкт-менеджерка Кримського Інституту Стратегічних Досліджень Ельміра Аблялімова-Чийгоз.

«Росія руйнує, знищує, розкрадає та привласнює об'єкти історико-культурної спадщини України. Це форми гуманітарної агресії, метою якої є стирання культурної ідентичності території та етнічної ідентичності народів, що проживають на цих теренах. Тому що саме культурна спадщина зв'язує людей із територією та історією цієї території, саме культурний аспект спадщини створює відчуття приналежності, коли ми кажемо «це моя земля, моя країна, моя історія»», — пояснює Ельміра Аблялімова-Чийгоз у коментарі Свідомим.

РФ використовує музейні установи як інструмент впровадження своєї ідеології. Кримський Інститут Стратегічних Досліджень аналізував це на прикладі Центрального музею Тавриди, який із 1921 року був методичним центром музейної мережі Криму, а сьогодні претендує на роль центральної музейної установи півострова.

«Він мав би комплексно реконструювати історію півострова у її різноманітті, але з 2014 року музей є активним учасником та інструментом пропаганди російського міту про “російський Крим”», — каже Ельміра Аблялімова-Чийгоз.

Найяскравіший приклад деконтекстуалізації культурної спадщини — це історія Бахчисарайського ханського палацу, який унаслідок дій окупаційної влади, поступово втрачає свою автентичність.

Росіяни **проводять** незаконні будівельні/ремонтні роботи на пам'ятці, що призводять до змін пам'ятки, погіршуючи її естетичну, історичну, наукову та художню цінність. На етапі проєктування росіяни замість реставрації окремих елементів історичної покрівлі мечеті ухвалили рішення про повний демонтаж покрівлі та застосування до об'єкта культурної спадщини будівельних методів і норм як до сучасних споруд.

Постраждали також і об'єкти культурної спадщини, що були біля мечеті. Зафіксовані тріщини на деяких надгробках Ханського цвинтаря, що з'явилися, ймовірно, в результаті незахищеності від механічного впливу.

«Ситуація з Ханським палацом вкрай трагічна. Ми втрачаємо історичну цінність пам'ятки, яка є доказовою складовою існування кримських татар на території Криму, існування нашої державності. Це єдиний матеріальний свідок приналежності до цієї території народу, що є автохтоном», — зауважує Аблялімова-Чийгоз.

Після повномасштабного вторгнення дії РФ проти культурної спадщини на півострові тільки посилюються за вже відпрацьованою схемою. Росіяни поширили її також на нові окуповані території.

«Масштаби зруйнованих об'єктів культури, повністю знищених музеїв, релігійних об'єктів тощо настільки великі, що це можна порівняти з гуманітарною катастрофою, наслідки якої ми будемо відчувати все гостріше з кожним роком»,

— каже представниця Кримського Інституту Стратегічних Досліджень.

Росіяни вже майже [знищили](#) давнє передмістя Херсонеса Таврійського — античного і візантійського міста-держави, заснованого у V столітті до нашої ери та включеного до світової спадщини ЮНЕСКО. Росіяни провели там «розкопки»: спочатку загнали екскаватори, а роботи проводять так, щоб частину інформації про минуле Херсонеса втратити. Це знищення першочергового вигляду Херсонеса, його ідентичності, фізичних доказів існування античного міста.

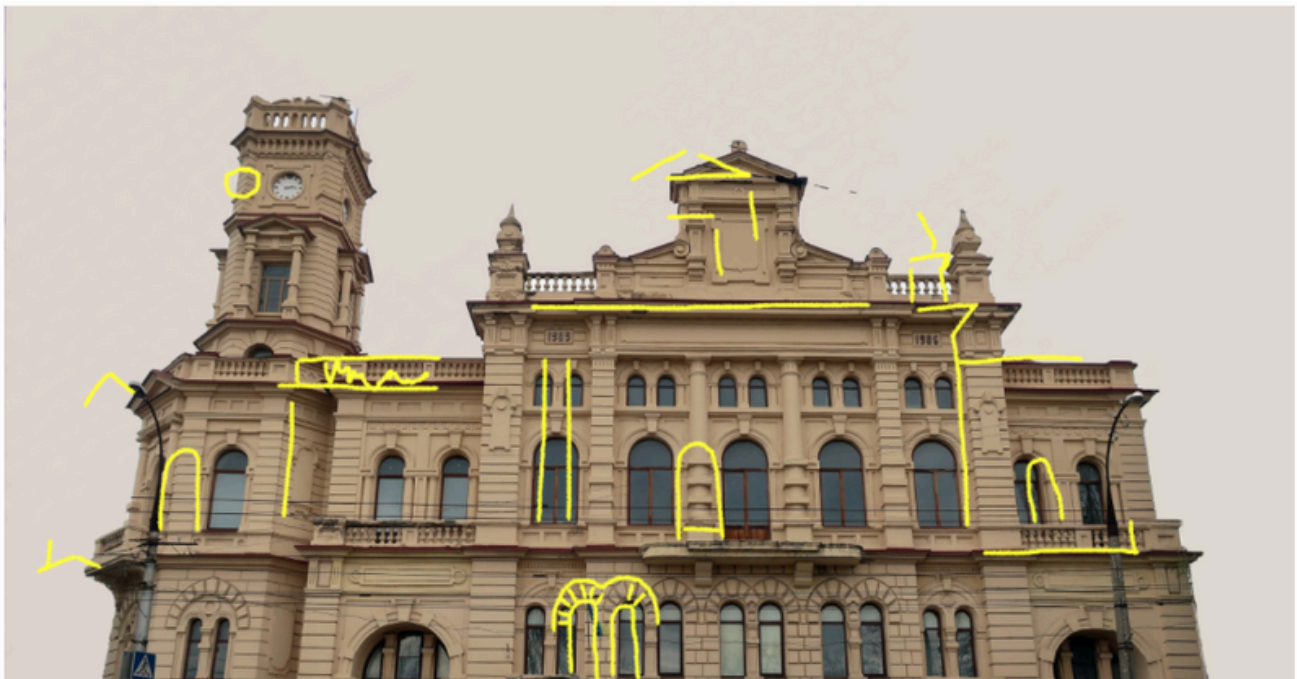
«Можна без перебільшення сказати, що головний дослідницький центр стародавнього міста — Херсонеський Національний заповідник — практично позбувся своєї наукової археологічної школи. Сьогодні Херсонес є наріжним каменем у російській пропаганді про “Кримнаш”, тому тут дуже багато “хотілок” як російської православної церкви, так і самого Путіна. І все це є катастрофою для пам’ятки», — каже Ельміра Аблялімова-Чийгоз.

Експерти Кримського Інституту Стратегічних Досліджень вже збирають матеріали щодо цієї теми та планують розробку певних світових вже існуючих практик, які могли б бути корисними для нас.

«Якщо ми хочемо зберегти себе, як народ, ми маємо берегти свою культурну спадщину, ми маємо досліджувати та вивчати свою історію, ми маємо розмовляти своєю мовою тощо. Саме це і робить нас кримськими татарами та українцями», — наголошує проєкт-менеджерка Кримського Інституту Стратегічних Досліджень Ельміра Аблялімова-Чийгоз.

Херсонський обласний художній музей

На початку березня 2022 року росіяни окупували Херсон. Тоді ж російські військові прийшли до Херсонського обласного художнього музею імені Олексія Шовкуненка, щоб перевірити придатність споруди слугувати воєнним об’єктом.

«Вдруге декілька озброєних чоловіків у масках приходили в музей у травні 2022. Випитували відомості про співробітників, директора, колекцію. Закінчили погрозами, що прийдуть на наступний раз із перевіркою, і якщо вважатимуть за потрібне, то перевезуть залишки колекції в Крим, а може і далі вглиб Росії», — згадує головна зберігачка фондів Херсонського обласного художнього музею ім. О.О.Шовкуненка Ганна Скрипка у коментарі Свідомим.

За її словами, росіяни захопили музей 19 липня 2022, поставивши на посаду директорки жительку Херсона, яка раніше працювала в училищі культури викладачем.

До цього окупаційна влада [телефонувала](#) директорці музею Аліні Доценко та пропонувала провести виставку до 9 травня. Коли жінка відмовилась, у відповідь почула погрози та запрошення до комендатури, де її мали «навчити поважати нову владу».

Доценко за ніч зібрала речі та вирушила в напрямку підконтрольної Україні території. До поясу жінка пришила цінні документи, а через три дні вже була у Києві.

«Після захоплення музею росіяни двічі влаштовували "виїзні" виставки робіт для показових заходів місцевому населенню та для того, щоб зробити картинку спокійного життя в місті»,

— говорить Ганна Скрипка.

Вивезти колекцію у більш безпечний регіон України не було можливості. Проте, за словами працівниці музею, протягом п'яти місяців вдавалось «водити за носа» російських військових, тому що музей був зачинений на ремонт перед великою війною.

«Для всіх існувала версія, що колекцію вивезли у два етапи — перший до [повномасштабної] війни восени 2021, другий — у травні 2022, коли була вимушена виїхати на підконтрольну Україні територію директорка Аліна Доценко», — каже Ганна Скрипка.

Росіяни хотіли [підготувати](#) ще одну виставку, але не встигли. Наприкінці жовтня почали збиратися й «евакуйовувати» твори мистецтва, заявляючи про «порятунок цінностей» від Збройних Сил України.

Фото: особистий архів Ганни Скрипки

Перед відходом із Херсона восени 2022 року армія РФ незаконно [вивезла](#) колекцію Херсонського обласного художнього музею імені Шовкуненка під гаслом «Ми рятуємо експонати».

«Понад десять тисяч музейних предметів були викрадені з 31 жовтня по 4 листопада 2022. У ці дні декілька тентованих фур незаконно перевезли музейні цінності до захопленого росіянами Криму в музей Тавриди в Сімферополі», — каже зберігачка фондів музею.

Серед викрадених [робіт](#) — «Пікет на березі річки. Захід сонця» Івана Похитонова, «Осіньна пора» Георгія Курнакова, «Гладіолуси» Леоніда Чичкана та твори Олексія Шовкуненка.

11 листопада 2022 року ЗСУ звільнили Херсон. Тоді музей перемістив залишки музейної колекції в безпечне місце.

«Співробітники музею склали (після деокупації міста — ред.) списки пограбованого та вцілілих залишків музейної колекції. Музейники займаються ідентифікацією втрачених робіт. У переліку вже понад 100 робіт. Маємо досвід співпраці з іноземними правозахисними організаціями. Також велика робота ведеться з підготовки формулярів на кожен викрадений предмет для подальшого звернення по допомогу до Інтерполу», — зазначає Ганна Скрипка.

Будинок-музей художниці Поліни Райко

У червні 2023 року в тимчасово окупованих Олешках на Херсонщині через підлив Каховської ГЕС під водою [опинився](#) будинок-музей української художниці Поліни Райко. Співробітникам музею вдалося евакуюватися.

Поліна Райко — українська художниця-самоучка, представниця аутсайдерського мистецтва. Почала малювати у 69 років, а за кілька років розписала власний будинок, літню кухню, хвіртки, паркан і гаражні ворота. Для цього використовувала найпростіші та найдешевші фарби.

«Коли Поліна Райко залишилася одна (контакту з її рідними не було — ред.) під час ремонту власного будинку, то почала розмальовувати його. Спершу намалювала одну пташку, яка сподобалася її сусіду. Після цього почала ще більше прикрашати домівку», — пригадує представник Херсонського обласного благодійного фонду імені Поліни Райко, художник Семен Храмцов у коментарі Свідомим.

Після смерті художниці у 2004 році її будинок придбало подружжя шанувальників мистецтва з Канади, завдяки яким будинок із малюнками зберігся.

«Згодом подружжя виїхало з України. За будинком почали доглядати бабусі односельчанки. Вони за власні кошти оплачували газ, садили квіти у дворі та доглядали за будинком», — каже художник.

У 2004 році художник В'ячеслав Машницький створив Херсонський обласний благодійний фонд імені Поліни Райко, щоб зберегти та популяризувати її ім'я. Фонд здебільшого займався музеєм сучасного мистецтва в Херсоні. Будинком-музеєм почали займатися після 2015, коли будинок був у занедбаному стані.

У жовтні 2022 року Машницький зник безвісти. Його місцеперебування невідоме досі.

До повномасштабного вторгнення Росії в Україну цей будинок-музей був місцем проведення фестивалів, резиденцій і зйомок фільмів. В Україні будинок Поліни Райко захищається законом «Про охорону культурної спадщини».

«Після окупації Олешок до будинку приходили росіяни. Вони ставили вогневі точки та планували зайняти будинок, бо з нього був зручний вихід на річку. Проте завдяки місцевому спротиву вдалося не допустити їх до будинку», — каже представник Херсонського обласного благодійного фонду імені Поліни Райко.

За його словами, стіни будинку були глиняні, тому після підриву Каховської ГЕС більшість робіт знищилися внаслідок затоплення селища. Музей затопило повністю. Проте залишилася стеля та деякі несучі стіни.

«Загалом збереглося приблизно 20% будинку-музею. Ми контактували з американським фондом, який займається збереженням мистецтва після затоплення. Нам передали механізм збереження залишків будинку. Проте через окупацію міста це неможливо зробити», — зазначає Семен Храмов.

Допомогти бабусям, які опікуються музеєм в окупації, та підтримати відновлення музею після деокупації регіону можна за [покликанням](#).

Художній музей імені Куїнджі

Художній музей імені Куїнджі відкрили 29 жовтня 2010 року в Маріуполі. У його колекції — 2200 творів живопису, графіки, скульптури та декоративно-прикладного мистецтва різних художніх шкіл України. В експозиції музею були роботи Миколи Глуценка, Тетяни Яблонської, Михайла Дерегуса, Івана Марчука, Івана Айвазовського й, звісно, Архипа Куїнджі та його учнів.

21 березня 2022 року внаслідок прямого влучання російської авіабомби Художній музей був зруйнований. На момент бомбардування оригіналів робіт Архипа Куїнджі в музеї не було. Проте доля інших мистецьких творів і досі лишається невідомою.

«Музей імені Куїнджі був центром мистецького та культурного життя Маріуполя. Він вирізнявся активністю у виставковій роботі. Там постійно були різні виставки. Це був затишний куточок культури, часто студенти художніх шкіл приходили туди малювати»,

— розповідає співробітник Маріупольського краєзнавчого музею, якому підпорядкувався музей імені Куїнджі, Олександр Горе.

Після початку повномасштабного вторгнення евакуації робіт музею не було. Зокрема, через активні бойові дії в Маріуполі вже 24 лютого. Лише деякі роботи вдалося захопити від російських військових. Проте через колабораційну діяльність певних співробітників росіянам все ж вдалося дістатися до картин.

«Музей сильно постраждав від обстрілів, але більшість експозиції вціліла. Зокрема, оригінали робіт Куїнджі. Ці картини були в підвалі, тому залишилися неушкодженими», — згадує Олександр Горе.

У 2022 році росіяни вивезли майже всі картини в інші тимчасово окуповані регіони України, розповідає Олександр Горе. Що з картинами станом на 2024 рік — невідомо.

«Росіяни публікували інформацію, що нібито повернуться картини у Маріуполь лише тоді, коли пройде так звана їхня "реконструкція" музею», — говорить Горе.

Команда музею вже на підконтрольній частині України [створила](#) сайт музею, де можна побачити його стан до початку повномасштабного вторгнення.

Редакторка: [Анастасія Бакуліна](#)

Ілюстраторка: [Віра Буряк](#)

Літературна редакторка: [Марта Дика](#)

Теги:

[Війна](#)

[Культура](#)

[Окупація](#)

Оригінал стаття за посиланням: https://svidomi.in.ua/page/styrannia-kulturnoi-identychnosti-yak-rosiiany-znyshchuiut-kulturu-v-okupatsii?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR1XmDxDPPXnaDk1RhR51nvU5-e0hYcoFmleum2f74lJUma47xDkSLKv6yc_aem__YKg3Ldx2FGIXJHyV6hI9g